

УДК 007 : 304 : 070 «1917/1921»

СПЕЦІАЛІЗОВАНІ МЕДИЧНІ ВИДАННЯ, НАРОДЖЕНІ УКРАЇНСЬКОЮ РЕВОЛЮЦІЄЮ 1917–1921 РОКІВ

САДІВНИЧИЙ Володимир,

д-р наук із соц. комунік., доц.,

Сумський державний університет, вул. Римського-Корсакова, 2, Суми, 40007, Україна, e-mail: v.sadiv@journal.sumdu.edu.ua.

На основі науково опрацьованого фактографічного матеріалу аналізуються спеціалізовані медичні видання, що в національний інформаційний простір влились у період Української революції 1917–1921 рр. Вони й виступають об'єктом дослідження. Розглядаються особливості їх виникнення та діяльності, тематика, фахові й типологічні ознаки. За основу взято описові методи досліджень, що дозволяють проникнути в причини того чи іншого явища, з'ясувати головні етапи його розвитку, вплив конкретної ситуації на характер подій і явищ. Проведене дослідження дає підстави констатувати, що в цей період засновано 15 спеціалізованих медичних видань. Виходили вони в Києві, Одесі, Полтаві, Житомирі. Мали широкий проблемно-тематичний ряд.

Ключові слова: преса, інформація, соціальна комунікація, медицина, революція.

Вступ. Звідомлення про лютневі події 1917 р., подальше утворення і діяльність Української Центральної Ради, проголошення самостійності та незалежності України своїми революційними настроями та діями зачепили всі соціальні верстви тогочасного суспільства. Не стояли осторонь цих процесів і представники медицини. Значна їх когорта включилась у розвиток інформаційного простору новонародженої держави, зокрема того його сегменту, що стосувався спеціалізованих фахових видань. Власне дослідження виникнення та діяльності медичної преси в період Української революції 1917–1921 рр., уведення її в науковий обіг і є *метою нашої наукової праці.*

Об'єкт – система преси з питань медицини, що виникла й розвивалася в Україні в період революції 1917–1921 рр. *Предмет* – умови та процеси зародження, розвитку, функціонування цих періодичних і продовжуваних видань, предметно-тематичні особливості матеріалів.

Історіографія означеного питання має кілька складових: проблеми історії ветеринарної та гуманної медицини (С. Аранчій, В. Вакулик, П. Вербицький, Я. Ганіткевич, І. Єгоришева, Л. Жванко, П. Заблудовський, О. Захарян, О. Колосова, С. Коник, В. Коропов, Б. Мирський, Б. Новиков, К. Пашков, Б. Петров, І. Робак, С. Руда, М. Снятина, Ю. Спіженко, П. Таннері, А. Циганенко та ін.); роботи з історії та сучасного стану друкованих носіїв медичної інформації та медичної наукової комунікації (Н. Артамонова, С. Багдасар'ян, Р. Базак, К. Васильєв, Д. Великорецького, Н. Смелянова, О. Жаворонкова, А. Кохан, О. Метьолкіна, В. Мілявський, В. Плющ, Р. Романюк, ін.); праці загальнішого характеру, в яких згадується медична преса (Г. Аронов, О. Бенесько, М. Білінський, В. Владимиров, О. Дроздовська, Л. Дяченко, В. Ігнатієнко, Ю. Коваленко, І. Михайлин, І. Робак, Н. Сидоренко, ін.); бібліографічні каталоги та покажчики ретроспективного плану.

Опрацьовані роботи дають підстави стверджувати, що комплексно означене питання не досліджувалося, отже, не створена картина виникнення, формування, розвитку, тематичного спрямування періодичних і продовжуваних медичних видань у період Української революції 1917–1921 рр.

Методологія дослідження. Під методологічними принципами дослідження ми розуміємо емпірично вироблені, науково осмислені й практично усталені найваж-

лівіші правила пізнання, дотримання яких закладає гарантії глибокого вивчення та правдивого висвітлення тієї чи іншої проблеми, явища, події тощо. Найважливішими правилами дослідження є принципи історизму, системності, об’єктивності, всебічності, наступності (спадкоємності), світоглядності. За основу взято описові методи досліджень, що дозволяють проникнути в причини того чи іншого явища, з’ясувати головні етапи його розвитку, вплив конкретної ситуації на характер подій; зіставити локальні явища із загальноісторичними процесами. Виявляючи факти, на їх основі розкривалися у хронологічній послідовності процеси, що впливали на виникнення, становлення та розвиток такого сегменту інформаційного простору, як спеціалізовані медичні медіа. При цьому зверталася увага на вплив політичних (революційних) подій на всі соціальні інституції.

Результати й обговорення. Проаналізувавши каталоги Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського НАН України, Національної наукової медичної бібліотеки України, Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка, Одеської національної наукової бібліотеки, Російської національної бібліотеки (Санкт-Петербург), бібліотеки Російської академії наук, науково-довідкової бібліотеки Центральних державних архівів України та ін., а також наукові та бібліографічні джерела й покажчики, можемо констатувати, що в означений період засновано 15 спеціалізованих медичних видань. Це: «Вістник ветеринарної медицини» (двотижневий часопис громадської та військової ветеринарії. – Київ, 1918. – Ч. 1 – Ч. 4), «Вістник всеукраїнської спілки лікарських помішників, помішниць і акушерок» (щомісячний професійний орган Комітету Всеукраїнської спілки лікарських помішників, помішниць і акушерок. – Київ, 1918. 1-й рік видання. – Книжка 1–2), «Вістник міністерства народнього здоров’я і опікування» (місячник. – Київ, 1918. 1-й рік видання), «Врачебно-санитарная хроника города Одессы» (Орган санітарного бюро відділення народного здоров’я Одеського міського управління. Виходить щомісяця. – Одеса, 1917. – № 1/6), «Врачебно-санитарный обзор» (Полтава, 1917. – №1, січень – № 5, травень), «Двухнедельный бюллетень №... об эпидемических заболеваниях в Волынской губернии с ... по ... 1917 года» (Житомир, 1917. № 1 – № 21, 1–15 вересня), «Еженедельный бюллетень о движении эпидемических болезней в Полтавской губернии» (Полтава, 1917. № 1, 22 травня – № 22, 23 жовтня), «Згода» (вісник Всеукраїнської фельдшерсько-акушерської спілки. – Київ, 1917. № 1, вересень – № 3/4, листопад/грудень), «Киевский врачебный вестник» (Орган Київської спілки лікарів. – Виходить 2–4 рази на місяць. – Київ, 1917. № 1–4/5, 9 листопада), «Красный крест Южного района» (газета працівників Червоного Хреста Південного району; Орган Виконавчого комітету і Медичної ради. – Одеса, 1917. – № 1, 15 серпня – 1918), «Медико-санитарный сборник» (журнал, присвячений питанням наукової, практичної та громадської медицини. – Одеса, 1918. – № 1. – 1920), «Наш журнал» (орган шкіл військових фельдшерів Київського гарнізону. – Київ, 1917. – №1), «Наше слово» (Орган шкіл військових фельдшерів Київського гарнізону; Орган шкільних військових фельдшерів Київського гарнізону (№ 2); Орган військових лікарських помішників Київського гарнізону (№ 3/4); Орган Союзу військових секцій і організації лікарських помішників Київського військового округу (№ 5/6). – Виходить двічі на тиждень. – Київ, 1917. – Вип. 1–2. – № 1, 5 серпня – № 5/6, 1/31 жовтня), «Українські медичні вісти» (орган Всеукраїнської спілки лікарів українців; двотижневий часопис наукової, практичної та громадсько-побутової медицини. – Київ, 1918. – Ч. 1 – Ч. 12–13), «Южный медицинский вестник» (двотижневий науковий і професійно-громадський журнал. – Одеса, 1919).

Вісім із цих видань виходили в Києві, 4 – в Одесі, 2 – у Полтаві, 1 – у Житомирі. Мова видання п’яти з них – українська, решта – російськомовні. За формою: 1 – газета, 14 – журнали. За періодичністю: тижневики – 1, двотижневики – 4, місячники – 7, 2–4 рази на місяць – 1, невизначено – 2.

Повноголосо та навіть із певними елементами піднесеної патетики про свою з'яву в інформаційному просторі сповістив «Врачебно-санитарный обзор», що його видавало медико-санітарне бюро Полтавського губернського земства. Вийшов він лише раз, щоправда під однією обкладинкою редакція збрала 5 номерів, періодом появи вказавши січень–травень 1917 р.

Відкривався журнал зверненням до читачів. У тексті окреслена політична ситуація, в якій постає новий часопис, та завдання преси на тогочасному етапі. Зокрема вказувалося, що виданню «судилося з'явитися на світ у той щасливий, світлий час, коли кругом кипить робота всіх живих громадських сил по облаштуванню життя в новій вільній» державі. Тож надходячи до читача «у такий щасливий час, коли в усіх на думці одне: зміцнення нового ладу ... і створення нового життя для вільного народу, «Врачебно-санитарный обзор» повинен надати «посильну допомогу в з'ясуванні таких основ будови земської громадської медицини, які відповідають прагненням і потребам широких мас, охороні їхнього здоров'я, створенні нових санітарних умов у житті трудового населення та проведенні докорінних покращень у побутовій і трудовій його обстановці». Для кращої й повнішої реалізації вказаної мети медико-санітарне бюро зверталось з «гарячим закликком до товаришів – лікарів, фельдшерів і земських діячів: несіть свої думки, свої спостереження і свої настрої на сторінки Полтавського «Врачебно-санитарного обзора». Лише шляхом колективного товариського обміну думками може бути знайдена та істина, керуючись якою ... можна просунути вперед справу подальшого будівництва земської громадської медицини в Полтавській губернії» (№ 1–5. – С. I–III).

Програма часопису окреслювалася шістьма пунктами: 1) хроніка повідомлень про нові законоположення та офіційні розпорядження по санітарних питаннях; 2) оригінальні статті, повідомлення і нотатки з питань медико-санітарного характеру; 3) із життя і діяльності земств та їхніх лікарсько-санітарних організацій; журналі засідань лікарсько-санітарних медичних рад, комісій, постанови земських зборів із медичної частини, звіти лікарів по окремих питаннях медичної та особливо спеціальної допомоги населенню та ін.; 4) із життя і діяльності санітарної епідемічної організації: звіти лікарів про хід епідемій і заходи боротьби з ними, повідомлення про санітарні піклування, читання, бесіди про участь місцевих сил із середовища населення в протиепідемічній роботі тощо; 5) повідомлення з практики земств інших губерній із медико-санітарних питань; 6) різні повідомлення та відомості про поточні справи лікарсько-санітарної організації: відрядження епідемічних загонів, призначення і звільнення медичного персоналу, некрологи, ювілеї та інше.

Санітарне бюро доводило «до відома товаришів, що статті з медико-санітарних питань українською мовою завжди знайдуть широку гостину на сторінках Полтавського лікарсько-санітарного огляду» (№ 1–5. – С. III).

Напевно не дочекавшись від «товаришів» матеріалів українською мовою, а найвірогідніше з фінансових причин, медико-санітарне бюро Полтавського губернського земства вирішило припинити видання журналу натомість заснувавши «Еженедельный бюллетень о движении эпидемических болезней в Полтавской губернии» (Полтава, 1917. № 1, 22 травня – № 22, 23 жовтня). Згідно з програмою, видання запроваджено для «поточної обізнаності про стан губернії щодо епідемій». Відомості складалися на основі телефонограм, що подавалися із повітових управ у визначені терміни. Окрім обліку епідемічних захворювань у повітах, відзначалася з'ява хоча б одиничних випадків висипного тифу, натуральної віспи та холери по селах. Основу кожного номера складали матеріали: «Захворіло у звітний період» (таблиця); «Повідомлення про діяльність епідемічних загонів губернського земства»; «Рух висипного тифу». Друкувалися поради, як уберегтися від захворювання а також що робити при виявленні хворого на сипняк до приїзду лікаря; інструкції

боротьби з головними переносниками хвороби – вошами та клопами; про мобілізацію на фронт лікарів як чоловічої так і жіночої статі; як уберегтися від кривавого проносу та ін.

Лютневі події 1917 р. викликали до життя «Київський лікарський вестник» (Київ, 1917. № 1–4/5, 9 листопада), що його почала видавати Київська спілка лікарів. Девіз журналу – «Об'єднання діячів інтелігентної праці». Також виголошувалися лозунги «свобода праці», «знищення залежності», «державне страхування трудових мас». Діяльність редакція вбачала в «закріпленні класової свідомості й охороні культурних цінностей».

Внутрішня побудова видання визначалася відділами, яких було два головних – «Лікарсько-побутовий» та «Науково-медичний». Вони поділялися на рубрики – «Новини практичної медицини», «Огляд медичної преси», «Хроніка лікарського життя», «Із життя медичних факультетів», «Вільні місця для лікарів» (конкурси на посади в медичних закладах). Частина публікацій носила офіційний характер і стосувалася перебудови медичного обслуговування згідно з вимогами Тимчасового уряду.

Чітку проукраїнську позицію займали двотижневий часопис «Вістник ветеринарної медицини»; «Вістник міністерства народнього здоров'я і опікування»; орган Всеукраїнської спілки лікарів-українців «Українські медичні вісти».

Засновником «Українських медичних вістей» (1918–1920 рр.) виступив академік Овксентій Корчак-Чепурківський, видавець – Всеукраїнська спілка лікарів, редактор – Євмен Лукасевич. Назва, дата виходу та зміст подавалися також англійською мовою.

В оголошенні про видання зазначалося, що часопис відбиватиме інтереси всього медичного персоналу: лікарів, фельдшерів, акушерок. Висловлювалося намагання роз'яснювати та втілювати в життя реформи в медико-санітарній справі, щоб полегшити життя українського населення.

Відділи журналу: «Науковий», «Громадсько-побутовий», «Хроніка – з офіційним відділом про військові та горожанські медичні справи», «Кореспонденції», «Оповідки».

У статті «Наші завдання часу» Овксентій Корчак-Чепурківський писав про те, що «...в народному житті народне здоров'я – це величезна підвалина його існування, його сили, його фізичного й духовного розвитку, його політичної й державної будучини», що стан здоров'я «нашої людності до сього часу був скрутний, а тепер робиться ще більш злим». І далі зауважував: «Найголовніше наше завдання – утворити українську національну медицину як науку і як практичну галузь наукового знання». Для цього вважав необхідним сформувати власні наукові та культурно-просвітницькі медичні установи; пошукати «зерна емпіричної народної медицини»; сприяти утворенню національної об'єднаної верстви лікарів – громадських діячів, скористатися силами «прихильних до нас лікарів й іншого медичного персоналу неукраїнського походження», повернути розпорошені на далекій чужині українські лікарські сили. Він окреслив також умови, необхідні для виконання цих завдань: «1) утворення власних наукових медичних установ, 2) запозичення наукових і практичних надбань усього цивілізованого світу, 3) створення гармонійної системи наукових досліджень щодо санітарного стану в Україні та умов санітарного життя і розвитку».

В останні місяці Першої світової війни розпочалася найстрашніша в історії людства пандемія іспанського грипу, що тривала 18 місяців у 1918–1919 рр. Відповідно тема профілактики та лікування хвороби висвітлювалася широко у статтях (Є. Лукасевич – «Іспанський грип», Т. Мирошниченко – «Патальго-анатомічні матер'яли до питання про іспанську хворобу»), інформаційних повідомленнях («Епідемія в Іспанії», «Боротьба з іспанкою», «Сиворотка проти іспанки», ін.) та додатках.

Автори усвідомлювали важливість розвитку україномовної наукової медичної термінології. Активно в цьому напрямі виступав М. Галин. Зокрема в числі за 20 липня 1918 р. у статті «Українська медична термінологія» він зауважував, що «у загальній роботі національного відродження на нашу долю, як фахівців, припадає обов'язок пересадити медицину на національний ґрунт. Для досягнення цієї мети маємо починати з самісінських азів, і в першу чергу взятись до укладання медичної термінології» (Колонка 221). Далі автор запропонував читачам словник медичних термінів, що стосувалися таких частин людського тіла, як голова, зуби, очі, вуха, мозок, скелет, таз, верхні кінцівки, судини, внутрішні органи та ін. У подальших числах видання продовжило означену тему: О. Курило – «Російсько-Український словничок медичної термінології», Є. Дяченко – «Рецензія на Російсько-Український словничок медичної термінології».

Темою, до якої неодноразово зверталось видання, є організація медичної освіти. Ці питання піднімав у своїх виступах доктор медицини Є. Дяченко: «Про перебудову хвершальської шкільної освіти на Україні», «Як перебудувати вищу школу на Україні і поставити середню та нижчу медичну освіту». Із ним полемізували В.Зілінський – «Вперед чи назад? Відповідь на статтю д-ра Дяченка», та М. Галин – «Відповідь д. Є. Дяченкові».

Також висвітлювалися проблеми заміщення посад людьми із фаховою підготовкою. Зокрема Міністр народного здоров'я та опікування звертався до губернських лікарських інспекторів із проханням, аби в земських та інших медичних закладах «до фельдшерської праці пропускались люди з повною фаховою освітою», та не заміщати ці посади «ротними фельдшерами і сестрами-жалібницями» (1918. – Ч. 9, 10. – К. 582).

Окрім зазначених вище, розроблялися такі теми: М. Нецадименко – «Бактеріальні м'ясні отруєння», О. Черняхівський – «Про наукову і популярну літературу на Україні», П. Кучеренко – «Tumor glandulae pinealis seu conarii» («Пухлина шишкоподібної залози»), М. Галин – «Де-що з санітарно-військової статистики сучасної війни», М. Равич – «Випадок тяжкої пароксизмальної загальної асфіксії», Є. Черняхівський – «Матер'яли до питання про первітню ампутацію при стреляних пораненнях кінцівок», Д. Одрина – «Організація справи піклування каліками, інвалідами, хорими і покинутими дітьми», Златковський – «Батурицька санітарно-гігієнічна станція», С. Фількенштейн – «Курорти та лічнічі місцевости на Україні», др. мед. Пучківський – «Хірургічне лікування зрощення носової стінки і носової скойки (раковини)», М. Вашетко – «Етіологія нефритів» та ін.

У відділі «Хроніка» вміщені повідомлення фактично з усіх куточків України.

Вийшло 13 чисел журналу «Українські медичні вісті», закритого комуністичною владою.

У період Гетьманату в Україні «вперше створено міністерство, яке опікувалося справами охорони здоров'я» [1, с. 3]. Воно й започаткувало видання місячника «Вістник міністерства народного здоров'я і опікування» (Київ, 1918). Редактор – Ю.Меленевський.

Завдання «Вістника...» визначалося так: сприяння розробці питань народного здоров'я і опіки в Україні. Відділи: I. Закони, розпорядження і обов'язкові постанови офіційних інституцій; II. Огляди діяльності місцевих громадських організацій; III. Огляди діяльності відповідних закордонних офіційних і громадських інституцій; IV. Оригінальні статті, огляди, реферати; V. Звіти про з'їзди та засідання; VI. Дописи; VII. За кордоном; VIII. Матеріали до історії медицини; IX. Реферати і рецензії; X. Медична бібліографія, біографії, некрологи; XI. Запитання і відповіді, хроніка, дрібні відомості.

Оснovoю видання склали повідомлення про офіційні заходи: крайовий медично-санітарний з'їзд України (16–19 жовтня 1917 р., Київ); крайовий протичумний з'їзд

в Одесі (12–14 січня 1918 р.); установчий з'їзд Українського товариства Червоного Хреста; Нарада представників губерніальних санітарних організацій при Міністерстві Народного здоров'я і опікування; Постанови першого Всеукраїнського з'їзду зубних лікарів. Опубліковані матеріали про керівництво та основні напрями роботи Міністерства народного здоров'я та опікування.

Піднімалися питання організації сільської та фабрично-заводської медицини, профілактики пошесних хвороб, загальної, соціальної, шкільної та професійної гігієни, медичної статистики, санаторно-курортної справи, охорони материнства і дитинства та ін. Серед надрукованого: С. Томілін – «Фрагменти по філософії медицини», В. Удовенко – «Найближчі завдання та схема організації санітарної статистики на Україні», В. Гаккенбуш – «Завдання відділу «Громадської психіатрії» та «Схема організації психіатричної допомоги населенню України», Н. Малигін – «До питання про медично-санітарний устрій на Україні при новому її будіванні на демократичних основах», В. Піонтровський – «З приводу питання про організацію санітарної освіти» та ін.

Двотижневий часопис «громадської та військової ветеринарії» «Вістник ветеринарної медицини» (Київ, 1918. Ч. 1 – Ч. 4) видавало Українське товариство ветеринарних лікарів. Редактор журналу – проф. Антон Скороходько – член ветеринарної секції Наркомзему України, завідувач ветеринарним відділом Київського губземства, член оргкомісії з відкриття Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту, згодом – його ректор (1924–1927 рр.), засновник наукової зоогієни.

Перший номер журналу відкривався статтею «Наші завдання», у якій, із-поміж іншого, вказувалося: «І нам тепер уже не тільки спеціалістам, а й громадянам і, може, громадянам насамперед, не можна спати... Час братися жваво до праці, не можна гаяти й хвилини і одразу треба кувати свою долю. Треба й нам, ветеринарним робітникам, квапитися зі справою сполучення своїх сил для дружної роботи, якої буде багато»; мета журналу – «об'єднання усіх ветеринарних сил в Україні для піднесення наукової і практичної ветеринарної справи»; для цього просили «всіх членів української ветеринарної сем'ї з закликом допомогти нам в нашій важливій і відповідальній роботі своїм досвідом та товариським співробітництвом» (Ч. 1. – С. 1–2).

Обговорювалося питання про підпорядкування ветеринарії в Українській державі – Міністерством внутрішніх справ, земельних чи народного здоров'я та опікування. У підсумку прийняте рішення про підпорядкування ветеринарної справи Міністерству земельних справ, адже «від ветеринарно-санітарного становища скотарства цілком залежить розвиток сільського господарства Держави» (Ч. 2. – С. 10).

На сторінках «Вістника ветеринарної медицини» широко розкриті становлення української ветеринарної служби. Також надруковані «Твердження», ухвалені І Всеукраїнським ветеринарним з'їздом у м. Києві 30 листопада 1917 р., та «Постанови Всеукраїнської ветеринарної наради», що відбулася 30 червня – 5 липня 1918 р.

Розглядалися питання типових числових норм розташування худоби в приміщенні, розмірів стійла і годівниці, впливу мікроклімату на здоров'я та продуктивність сільськогосподарських тварин, характеристики найбільш поширених хвороб кормових рослин, що негативно впливають на здоров'я худоби, симптоматики поширених хвороб, гігієни годівлі тварин, загальної і часткової гігієни догляду й експлуатації сільськогосподарських тварин тощо. Також наводилися цінні практичні рекомендації щодо правильного догляду за тваринами та птицею, оптимального строку парування та ін.

Осібню наголосимо на темі розширення сфери вживання національної мови та створення україномовної ветеринарної термінології. Зокрема вміщено матеріали «Про потребу словника українських термінів ветеринарної науки та зоотехнії» і «Матеріали до складання словника термінів ветеринарної науки та зоотехніки». Майже в кожному числі в рубриці «Бібліографія» друкувалися повідомлення про

нові термінологічні словники («Медичний словник» Прокопа Адаменка, «Російсько-український словничок медичної термінології»). У кількох номерах надруковано звернення голови Української військової ветеринарної управи К. Вротновського-Сивошапки «Збирайте термінологічний матеріал»: «Бажаючи не засмічувати рідної мови чужими й «кованими» словами, Головна Військово-Ветеринарна Управа утворила спеціальну термінологічну комісію для збору й розгляду ветеринарних, зоотехнічних, фармацевтичних та інш. слів і назв. Тому звертаємося до всіх з великим проханням допомогти в цій складній та важливій справі, збираючи й надсилаючи до вище згаданої інституції (Київ, Лютеранська № 33) потрібні слова і терміни, вписуючи кожне слово на окремій картці в такому порядку: 1-е – назва російська або польська, 2-е – назва латинська (по можливості) і 3-є – назва українська. Важно вказати місцевість (село, містечко, місто, губернія)» (Ч. 5. – С. 32).

Для фахівців середньої медичної ланки, які працювали в різних лікувально-профілактичних, санітарно-епідеміологічних, військово-медичних закладах призначалися чотири видання. Вони об'єднувалися двома типологічними ознаками: видавалась у Києві, в інформаційному просторі проіснували менше року.

Школа військових фельдшерів Київського гарнізону спершу заснувала та випустила один номер видання під назвою «Наш журнал» (1917. № 1, ред. Д. Крамар), а потім почала видавати «Наше Слово» (1917. Вип. 1–2. № 1, 5 серпня – № 5/6, 1/31 жовтня).

Шпальти «Нашого слова» займали здебільшого офіційні матеріали: «Про Всеукраїнський фельдшерський з'їзд у Києві», «Резолюція Всеукраїнського фельдшерсько-акушерського з'їзду», «Статут Всеукраїнської спілки товариства помічників лікарів», «Коротка фельдшерська історія», список осіб, які внесли пожертвування на журнал «Наше слово», «Кілька слів з приводу Всеросійської конференції ротних фельдшерів», «Протокол з'їзду представників військових секцій і організацій лікарських помічників військового округу». Містилося два фейлетони «Про заміну», «Гарячий протест», вірші А. Пр., «Проект» (пісенька на мотив «Ой по горі, по горі») Я. Оси та «Казка дійсності» Чернобр. У № 3/4 надруковано україномовну статтю «Український парламент – Українська ЦР» Я. Чигринця.

У серпні 1917 р. в Києві працював Перший всеукраїнський фельдшерський з'їзд. Делегати прийняли Резолюції про визнання Української Центральної Ради «вищим правомочним органом української демократії», створили Всеукраїнську спілку лікарських помічників та прийняли рішення про заснування періодичного видання – вісника «Згода» (1917. № 1, вересень – № 3/4, листопад/грудень. Ред.: Я. І. Коноваленко, № 3/4 – С. Д. Біндас). Перше число побачило світ уже в жовтні того ж року.

На титульному аркуші подано заклики: «Творить здорову рідну культуру», «В здоров'ї – сила і щастя народне». Цієї ідеї й дотримувався місячник, подаючи звістки про Всеукраїнську фельдшерсько-акушерську спілку, діяльність товариств; закони, накази й інструкції медичного персоналу; інформацію про медичні санітарні з'їзди («Про Всеукраїнський фельдшерсько-акушерський з'їзд» Я. Коноваленка, «Про Краєвий медико-санітарний з'їзд 16–19 жовтня 1917 року» А. Коровая, «Медично-санітарні з'їзди» К. Захарченка). Часопис дбав про розвиток громадянської гігієни та санітарії, розробляв питання про реформу медичної освіти в Україні («В питанні до реформи фельдшерської освіти і прав лікарювання» – доповідь А. Коровая на 1-му Всеукраїнському фельдшерсько-акушерському з'їзді; «Тези до реформи медичної справи на Україні» – з доповіді на Всеукраїнському військовому медично-санітарному з'їзді С. Тимофіїва).

Спарений випуск за листопад–грудень (№ 3/4) значну площу присвятив прийняттю III Універсалу Центральної ради. Зокрема вміщено повний текст цього документу, статтю на підтримку дій ЦР «До Універсалу» С. Біндаса, вірш М. Письменного «Батьківщині». С. Біндас, зокрема, констатувавши – «Большевики кажуть, що

Центральна Рада є орган буржуазії, а не трудового народу», – запитально звертався до читачів, «хіба ж це правда, хіба стане буржуазія видавати такий Універсал, по якому вся влада і вся земля належить трудовому народові?». Відтак автор закликав шанувати Центральну Раду, «підтримувати її», «сталити той обух, про який казав Тарас Шевченко...».

Розуміючи, що в тих політико-економічних умовах видавати періодичне видання занадто складно, редакція «Згоди» зі своїх сторінок матеріалом А. Коровая («“Згода” і не-згода, або “Наше Слово”») запропонувала редакції «Нашого Слова» «об’єднати видання “Згоди” і “Нашого Слова” на 1918 р. в один спільний орган» через брак «літературних і організаційних сил в нашій корпорації» (Ч. 3/4. – С. 13–14). Домовитися не вдалося. Обидва видання небагом припинили своє існування.

У 1917 р. заснована Всеукраїнська спілка лікарських помічників, помічниць і акушерок – громадська та професійна організація середнього медичного персоналу. У 1918 р. увійшла до складу Українського національного союзу. Тоді ж заснувала місячник «Вістник Всеукраїнської спілки лікарських помічників, помічниць і акушерок» (Київ, 1918. 1-й рік видання. – Книжка 1–2. Ред.: Ю. А. Гудзій).

Відділи журналу: «Медична санітарна хроніка», «З нашого життя», «Бібліографія і рецензії» та ін. Завдання у слові «Від редакції» визначалася так: «освітлювати всі темні куточки фельдшерського питання, обстоювати перед громадянством своє право на життя і працю на користь того народу, з недр якого ми вийшли», «брати посильну участь у створенню найкращих умов життя працюючого люду», «редакція підносить питання про загальну і медичну освіту фельдшерсько-акушерського персоналу, стоячі на тім ґрунті, що добробут народу вимагає, аби особи, що провадять санітарно-медичну допомогу народові, були з доброю освітою». Також зазначалося, що видання «стежить за національно-професійним рухом лікарських помічників, помічниць і акушерок, висвітлює життя та діяльність організацій на місцях». Широко висвітлювалися питання фельдшерсько-акушерських Всеукраїнських та губерніяльних з’їздів, із публікацією матеріалів і прийнятих резолюцій.

Усього вийшло два числа журналу. Їх нам удалось виявити лише в бібліотеці Російської академії наук.

Висновки та перспективи. Проведене дослідження виникнення та діяльності медичної преси в період Української революції 1917–1921 рр. дає підстави констатувати, що в цей час засновано 15 спеціалізованих видань гуманної та ветеринарної медицини. Вісім із них виходили в Києві, 4 – в Одесі, 2 – у Полтаві, 1 – у Житомирі. Мова видання п’яти з них – українська, решта – російськомовні. За формою: 1 – газета, 14 – журнали. За періодичністю: тижневики – 1, двотижневики – 4, місячники – 7, 2–4 рази на місяць – 1, невизначено – 2.

Проблемно-тематичний ряд видань можна вважати широким: відгуки на соціально-політичні події, діяльність лікарсько-санітарних організацій земств, українізація медико-санітарної сфери, повідомлення про офіційні заходи, наукові відкриття та досягнення, санітарно-епідеміологічна організація, профілактика пошесних хвороб, життя медичних факультетів, становлення української ветеринарної служби, підготовка фахівців середньої медичної ланки, бібліографія і рецензії, некрологи, ювілеї, оголошення та ін.

Подальший аналіз репрезентації соціальної реальності у текстах спеціалізованих медичних видань періоду Української революції 1917–1921 рр. дозволить отримати достовірні уявлення не лише про медичні, а також про наукові, політичні, соціальні та інші контексти того часу.

1. *Жванко Л.* Соціальні виміри Української Держави (квітень–грудень 1918 р.) / Любов Жванко. – Харків : Прапор, 2007. – 224 с.

UDC 007 : 304 : 070 «1917/1921»

Medical Editions born by Ukrainian Revolution of 1917–1921**Sadivnychy Volodymyr**, D.Sc. (Social Communications), Associate Professor,

Sumy State University, 2, Rymsky-Korsakov St., Sumy, 40007, Ukraine, v.sadiv@journ.sumdu.edu.ua

The medical editions are analyzed on the basis of factual material, which entered national information sphere during Ukrainian Revolution of 1917–1921. They constitute the object of this research. The peculiarities of their appearance and functioning, topics, professional and typological features are studied. The basics are the descriptive methods of research, which allow deep understanding of a phenomenon, identifying the main stages of phenomenon development and its influence of a certain situation on different events and phenomena. The carried out research found out that 15 medical editions were published in Kyiv, Odesa, Poltava, Zhytomyr during this period. They covered a wide range of issues and topics.

Key words: press, information, social communication, medicine, revolution.

Специализированные медицинские издания, рожденные Украинской революции 1917–1921 годов**Садовничий Владимир**

На основе научно обработанного фактографического материала анализируются специализированные медицинские издания, которые в национальное информационное пространство влились в период Украинской революции 1917–1921 гг. Они и выступают объектом исследования. Рассматриваются особенности их возникновения и деятельности, тематика, профессиональные и типологические признаки. За основу взяты описательные методы исследований, позволяющие проникнуть в причины того или иного явления, выяснить основные этапы его развития, влияние конкретной ситуации на характер событий и явлений. Проведенное исследование дает основания констатировать, что в этот период основано 15 специализированных медицинских изданий. Выходили они в Киеве, Одессе, Полтаве, Житомире. Имели широкий проблемно-тематический ряд.

Ключевые слова: пресса, информация, социальная коммуникация, медицина, революция.

1. Zhvanko L. (2007) *Sotsialni vymiry Ukrainskoi Derzhavy (kviten–hruden 1918 r.)* [Social Dimensions of the Ukrainian State (April–December 1918)], Prapor, Kharkiv, Ukraina.

Стаття надійшла до редакції 08.08.2017